

TELEPÜLÉSI SZINTŰ IFJÚSÁGI KUTATÁSOK TAPASZTALATAI

– Gondi-Bokányi Zita – Tiszolczy Péter –

Bevezetés

Tanulmányunk célja, hogy bepillantást adjon az immáron két éve zajló, idén decemberben záruló Az EFOP-1.2.3-VEKOP/15 – Komplex ifjúsági fejlesztések – új nemzedék újratöltve projekt kutatási lábának eredményeire. A munka nem egyszerű, 31 településen végeztünk helyi ifjúságkutatásokat, különböző módszerekkel és eredményességgel, ezért fontos leszögeznünk; a 31 település nem összehasonlítható, írásunk célja nem is ez, hanem hogy egy felvilágosítást adjunk számot, miért is fontos, hogy helyben, települési szinten történjenek kutatások.

A települési szintű ifjúságkutatás indokltsága

A helyi közösségek egyik legfontosabb motorja kell(ene), hogy legyen az ifjúság, ezért az ő valóóságuk megértése a mindenkori felnőtt társadalom feladata. A szélesebb körű változások megértéséhez szükséges tudnunk, hogy hogyan járulnak hozzá a fiatalok a társadalom átalakulásához és hogyan befolyásolják életüket a külső körülmények. Mindezekon túl a szakpolitikák, beavatkozások, programok, projektek, pályázatok és egyéb szakmai anyagok elkészítésekor elengedhetetlen, hogy a döntéshozók tisztában legyenek azzal, hogy amit tesznek, az várhatóan segíteni fog-e az adott célcsoportnak – jelen esetben a fiataloknak –, és ha igen, akkor milyen mértékben.

Nagymintás ifjúsági kutatások Magyarországon

Az ifjúság élethelyzetéről, életmódjáról és a jövővel kapcsolatos terveiről, illetve az ifjúságpolitikai döntések határáról rendszeres és megbízható adatok szükségesek, amelyekről a Nemzeti Ifjúsági Stratégiáról szóló 88/2009. (X. 29.) országgyűlési határozat a következőképp rendelkezik: „A Nemzeti Ifjúsági Stratégia célindikátorainak időszakos teljesülését rendszeres nagymintás ifjúságkutatások és ifjúsági célú statisztikai adatgyűjtés útján kell biztosítani.”

Ezen túl a Nemzeti Önkéntes Stratégia (2012–2020) az Önkéntesség Európai Éve kapcsán kitér arra, hogy „a tagállamok számára az európai év¹ célkitűzései között is megfogalmazott egyik szükséges intézkedés, hogy

az önkéntesség területén rendszeresen ismétlődő, átfogó kutatásokat szükséges végezni, és ezek eredményeit ismertetni kell a nyilvánossággal.”² Ezen kutatási eredmények is számos olyan adattal rendelkeznek, amik segítségével sikerül jobban megismernünk az ifjúságot.

A fiatalok aktuális élethelyzete, szociális státusza, kultúrafogyasztási, információszerzési, szabadidő-eltöltési szokásai, valamint társadalmi aktivitása meghatározza a beavatkozások lehetséges és szükségszerű irányait, aminek figyelembevétele előrevetíti a célok hatékonyabb és eredményesebb elérését.

Magyarországon 2000 óta négyévente végeznek országos szintű, nagymintás, reprezentatív ifjúságkutatást, mely egy átfogó, a fiatalok életét meghatározó valamennyi aspektusra kiterjedő képet ad a vizsgált korosztály élethelyzetéről, mely lehetőséget ad az eredmények összevetésére, az esetlegesen kirajzolódó trendek nyomon követésére.

Települési szintű ifjúságkutatások

Az országos ifjúságkutatások eredményei szilárd alapul szolgálnak a fiatalság megértéséhez, azonban a helyi, települési sajátosságokra nem világítanak rá.

Az Erzsébet Ifjúsági Alap Nonprofit Kft. EFOP-1.2.3-VEKOP/15 – Komplex ifjúsági fejlesztések – új nemzedék

¹ Önkéntesség Európai Éve 2011

² <https://2010-2014.kormany.hu/download/4/98/d0000/%C3%96nk%C3%A9ntes%20strat%C3%A9gia.pdf> (Letöltés dátuma: 2022. 11. 29.)

újrátöltve projekt³ rész céljai közé tartoztak olyan kutatási-elemzési tevékenységek, melyek a hazai fiatalok minél átfogóbb megismerésére, az ifjúságpolitika ágazati és társágazati, fejlesztési célú beavatkozásainak tervezési és megvalósítási mechanizmusainak vizsgálatára, valamint az önkéntesség (mint a társadalmi kohézió erősítésének egyik eszköze) elterjedtségének és esetleges gátló tényezőinek feltárására voltak hivatottak. A pályázati konstrukció célja volt, hogy támogassa a települési, térségi szintű ifjúsági munkát, segítse az önkormányzatokat (pályázókat) a településen zajló ifjúsági feladatok és szolgáltatások, programok tervezésében, összehangolásában. Kezdve a településen élő, tanuló fiatalok valós élethelyzetének, szükségleteinek, igényeinek és kezdeményezéseinek felmérésétől, a velük és az ifjúsági szakemberekkel, civil szervezetekkel közösen kialakított helyi ifjúsági stratégiák és cselekvési tervek elkészítésén, felülvizsgálatán keresztül a fiatalokkal foglalkozó helyi társadalmi szereplők, érintettek közötti együttműködés megteremtéséig.

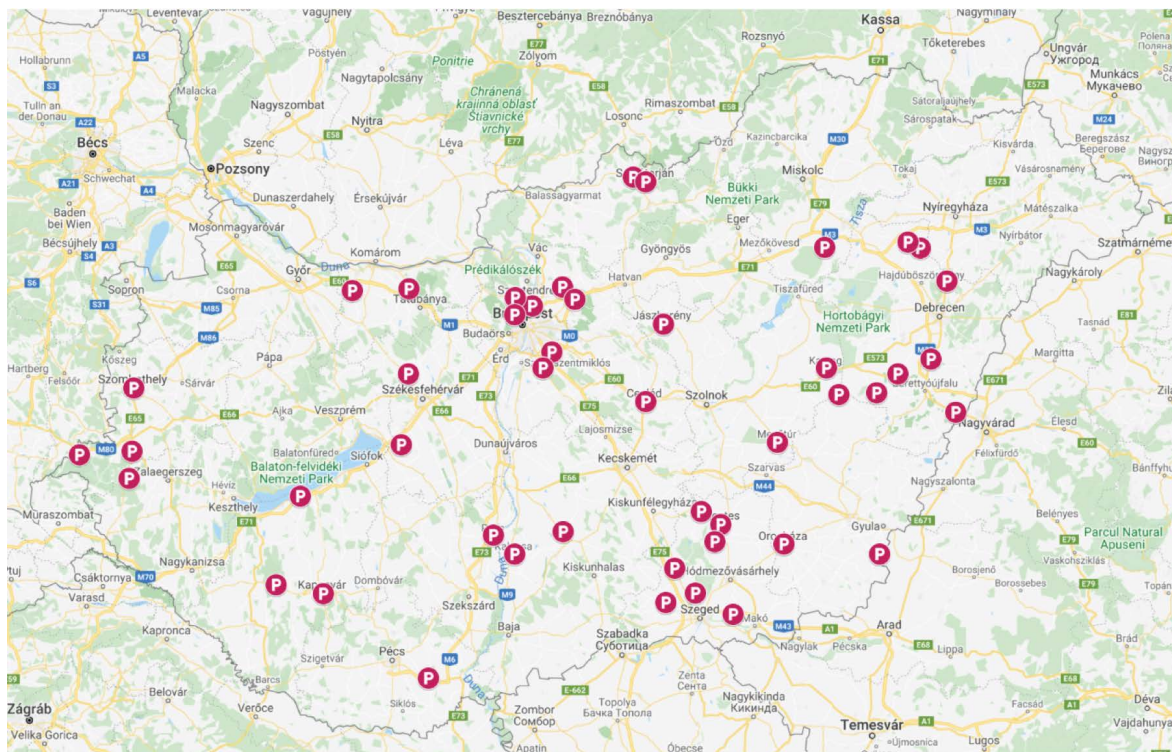
A nagymintás kutatások adataira épülve lehetőség nyílt területi fókuszú helyzetelemzések elkészítésére. Ezek keretein belül az adott régió sajátosságainak megismerése

segítette a helyi szintű programok, szolgáltatások irányainak meghatározását is, tekintve, hogy a korábbi ifjúságkutatások tapasztalatai is azt mutatták, hogy eltérések mutatkoznak az egyes régiók között a fiatalok élethelyzetének, lehetőségeinek, szükségleteinek és aktivitásának vonatkozásában. Az elkészült helyzetelemzések a területi szintű tervezés ifjúsági szemléletű megközelítéséhez is hozzájárultak.

Pályázat útján 2021 év elején az ERIFA ifjúság szakmai, valamint kutatás-módszertani tanácsadói szolgáltatást alakított ki, melyet pályázati úton kínált a települési önkormányzatok számára. A szolgáltatás révén olyan települési vagy térségi szintű ifjúsági stratégiai dokumentumok létrejöttét kívántuk megalapozni, amelyek hozzájárulnak a helyben élő, tanuló fiatalok aktivizálásához, elősegítik a szereplők közötti párbeszédet és a közös cselekvést.

A pályázott települések közül a projekt kutatócsoportja az elmúlt két évben országosan összesen 31 településen és fővárosi kerületben végzett kutatásokat.

1. ábra. Kutatási-elemzési tevékenységre pályázók területi elhelyezkedése

Forrás: saját szerkesztés

³ A projekt elsődleges célja egy, a fiatalokat célzottan megszólító, országos kihatású program megvalósítása a fiatal korosztály tagjai társadalmi aktivitásának növelése, valamint nyitott, elfogadó és befogadó szemléletmódjának megerősítése érdekében. - <https://unp.hu/projekt>

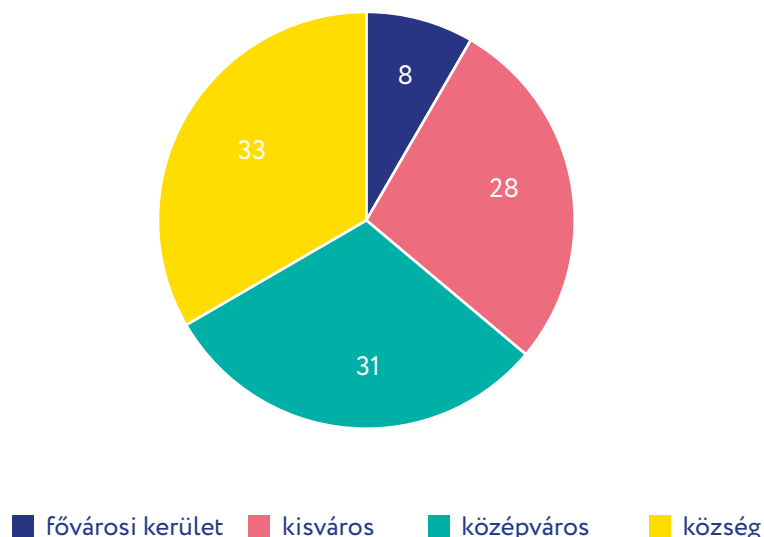
Egy ifjúságpolitikai koncepció megalapozása hosszú munkafolyamat, amely több helyi szervezeti egység és több szervezet közös munkája, melynek során városfejlesztési szempontokat is figyelembe kell venni. Ehhez a feladathoz a projekt kutatási csoportja tudásával, infrastruktúrájával, a korábbi helyi és országos kutatásokból felhalmozott adatokkal, illetve azzal a komplex kutatással járult hozzá, amely konkrétan megalapozza a koncepció kidolgozását. A kutatás eredményei és az egyéb adatok alapján a település az ifjúságpolitikai koncepciójának kidolgozásához adott alapot.

A kutatás megtervezésekor a legfőbb cél volt tájékoztatást nyújtani a helyi döntéshozóknak arról, hogy az egyes kutatási kérdéseket milyen módon tudjuk megközelíteni; hogyan tudjuk a településen már meglévő anyagokat begyűjteni, azok tartalmát felhasználni, korlátait megérteni és arra alapozott további kutatást végezni. Következő lépésként feltártuk az egyes települések stratégiáit – ezek minőségében (érvényes vagy lejárt) és mennyiségében jelentős különbségeket tapasztaltunk. Ezt követően került sor településenként a módszerek kiválasztására: a kérdőíves felmérés, fő-

kuscsoportok és félig strukturált interjúk mindegyike megfelelő módja az adatgyűjtésnek, mindegyik segít megérteni a helyi fiatalokkal kapcsolatos kérdéseket. Azt, hogy melyik településen milyen módszerrel vizsgálódtunk egyrészt egyéni, települési igények alapján, másrészt a települési erőforrás, harmadrészt pedig a település megismerése után a szakértői csapat döntötte el és a települési jellegzetességekre szabta.

Az összes pályázó harmada község⁴ volt, közel harmada középváros, bő negyede kisváros, míg 8 százalékuk fővárosi kerület. Részben a koronavírus-járvány miatt, részben pedig a célcsoport könnyebb elérése érdekében, a legtöbb településen online kérdőíves módszerrel vizsgálódtunk. Jellemzően a kisebb településeken, ahol közvetlenebb kapcsolat mutatkozott a fiatalokkal, személyes felkeresésen alapuló, papír alapú önkitöltős kérdőívezést folytattak az önkormányzat munkatársai.⁵ A kérdőívek kitöltéseinek a száma nagyban függött a települések aktivitásától, a bevont ifjúsági szervezetek hatékonyságától, így településenként nagyon eltérően alakult, hány fiatal töltötte ki az adott kérdőívet.

2. ábra. A pályázó települések eloszlása településméret szerint, százalékos megoszlás

Forrás: ERIFA települési ifjúsági adatok, saját szerkesztés

⁴ Népességszám szerinti kategorizálás:
Középváros – 20-100 ezer fő között
Kisváros – 5-20 ezer fő között
Község – 5 ezer fő alatt

⁵ A kérdőívek terjesztéséért minden esetben az adott pályázó felelt.

A konceptualizálás során az egyes települések eltérő igényeket fogalmaztak meg, melynek köszönhetően a helyi ifjúságkutatások rendkívül személyreszabottá váltak. A fő cél minden esetben az adott települések segítése volt, az összevethetőség a kevert és nem egységes metódus miatt a kutatássorozat elején elvetésre került.

Abban minden települési szakember egyetértett, hogy a fiatalság meghatározása nem azonos a gyermekkorral (0–8), hanem a kortárs csoport megjelenésétől a másokért való felelősségvállalásig terjed (8–30). A korcsoport meghatározása nehéz, mert egyszerre jelent státuszt, élethelyzetet, értékorientációt, szokásokat és identitást. A szakpolitikusok által készített ifjúsági stratégiák leginkább a 15–29 éves korosztályra fókuszálnak (Déri – Gulyás, 2017), azonban a helyi kutatások során az életkori behatárolást rugalmasan kezeltük. Az egyes települések esetében ennél a korcsoporti behatárolásnál jóval fiatalabbak, illetve jóval idősebbek is beletartoztak. Azon településeken, ahol eltértünk a fenti korosztálytól, a legalacsonyabb életkor 12 év volt, míg a legidősebb korosztályba a 35 évesek tartoztak. Az összes település kitöltőinek átlagéletkora a vizsgált időszakban 19,7 év volt.

A személyre szabottság a kutatási kérdésekben, ezáltal az kérdőívek és az interjúk témáiban is megjelentek. A településen élő és/vagy tanuló fiatalok valós élethelyzetének, szükségleteinek, igényeinek és kezdeményezéseinek felmérése során az alábbi témák jelentek meg:

- oktatás, továbbtanulás, pályaválasztás, munkaerőpiac
- szabadidő, közösségi programok és szolgáltatások ismertsége, hiányzó szolgáltatások és lehetőségek, igények felmérése
- fiatalok helyben tartása
- települési ifjúság önképe, jövőképe
- a települési ifjúsági önreprezentáció igénye, lehetőségei
- fiatalokkal kapcsolatos előítéletek a településen
- egészség és sport
- vallásosság
- közösségi aktivitás, önkéntesség, közösségi részvétel, önszerveződés

⁶ Magyar Fiatalok, 2020

⁷ Ifjúság 2008

⁸ Magyar Ifjúság 2012

⁹ Magyar Ifjúság 2016

- vállalkozóvá válás
- kommunikációs csatornák, tájékozási platformok
- társadalmi szerepvállalás, (közéleti) aktivitás
- ifjúsági érdekérvényesítés (motivációk és igények)

Tapasztalataink alapján a személyreszabottság nagyban növelte a kutatás sikerességét. Azokon a településeken, ahol a települési szakemberek aktívan részt vettek a munkában, a kérdőívek kitöltési rátája magasabb volt, valamint a válaszmegtagadás is kis mértékben volt jelen. A legtöbb településen mélyebb elemzéseket tudtunk végezni annak érdekében, hogy a települési szakértők minél pontosabb képet kapjanak az ifjúság helyzetéről, ezzel hozzájárulva egy megalapozott stratégiát elkészítéséhez vagy a meglévő stratégiájuk felülvizsgálatához.

A települési szintű ifjúsági kutatások felvillantott eredményei

A fejezetben három fő kérdést emeltünk ki, melyek több településen lekérdezésre kerültek. Ezek összesített, felvillantott bemutatására vállalkozunk, az összehasonlíthatóság a már többször említett eltérő elemszám és nem reprezentatív minta miatt nem lehetséges.

Szinte mindegyik településen elkészítettük a helyi fiatalok problématerképét, melyet összevetettünk az országos adatokkal. A 2020-as nagymintás ifjúságkutatás⁶ alapján elmondható, hogy országos szinten a 15–29 évesek generációjuk legégetőbb problémáinak a bizonytalanságot és a kiszámíthatatlan jövőt (mely nem meglepő a koronavírus-járvány időszakában), valamint az anyagi nehézségeket, az elszegényedést jelölték meg. Az elmúlt évek során átalakulás figyelhető meg, hiszen a korábbi kutatási hullámok problématerképei más-más motívumot jelöltek; 2008-ban⁷, 2012⁸-ben és 2016⁹-ban a pénztelenség, szegénység, elszegényedés és létbizonytalanság állt az első helyen.

A települések esetében legtöbbször a szórakozási és ismerkedési lehetőségeket jelölték, mely probléma mögött a fizikai tér, a programok hiánya áll; ezekkel a településeknek kiemelten kell foglalkoznia. Második helyre a céltalanság került, az, hogy nem tudják, mit akarnak. A

megkérdezett fiatalok sokszor nem tudják, hogy helyben milyen lehetőségek vannak, kihez tudnak fordulni bizonyos esetekben. Harmadik helyen a baráti társaságok és közösségek hiánya áll. Ebbe valószínűsíthetően a

koronavírus-járványnak nagy szerepe volt; a programok hiánya, a közösségi terek kötelező bezárása, az online oktatás mind hozzájárultak ahhoz, hogy ezen probléma előrébb sorolódjon.

1. táblázat. Az ifjúság legégetőbb problémái országosan és a települési ifjúsági adatok tükrében, százalékos megoszlás az esetek százalékában, az első három hely alapján sorrendbe állítva, N=14 település

	Magyarország	Települési adatok összesített tapasztalatai
1.	Bizonytalanság, kiszámíthatatlan jövő	Szórakozási és ismerkedési lehetőségek hiánya
2.	Anyagi nehézségek, eszegényesedés, szegénység	Céltalanság, nem tudják mit akarnak
3.	Céltalanság, nem tudják mit akarnak	Baráti társaság hiánya

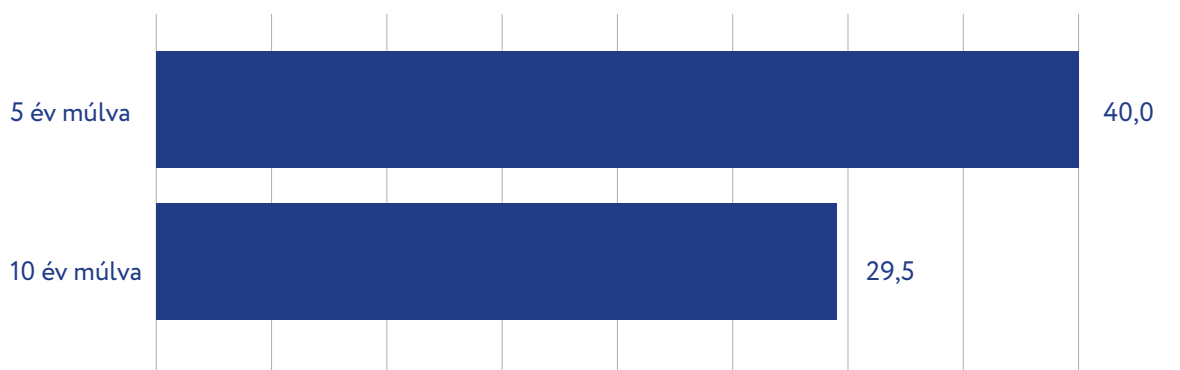
Forrás: Magyar Fiatalok 2020 (Ön szerint ma Magyarországon melyik az ifjúság legégetőbb problémája?), ERIFA települési ifjúsági adatok 2022 (Szerinted melyek az ifjúság legégetőbb problémái a településen, ahol élsz?)

A pályázó települések vezetői kiemelt kérdésként kezelik azt, hogy vajon a fiatalok hol képzelik el a jövőjüket, és mit lehet azért tenni, hogy a településen maradjanak. A migráció ezt a korosztályt kiemelten érinti, a kistelepüléseken ráadásul fokozottan jelen van a továbbtanulási és a munkahelyválasztási döntéseknek köszönhetően. Az országban belüli vándorlásra jellemző, hogy rövid távolságokra történik, a korábbi szuburbanizációs tendenciák árnyalódtak. Az elvándorlás gazdasági motivációi mellett a külföldi nyelvtanulás, a szakmai fejlődés és a tapasztalatszerzés a legfontosabb szempont (Gödri, 2018). A Magyar ifjúság 2012 kutatás adatai szerint 15–29 évesek 24 százaléka hosszú

távra (5 évnél hosszabb időre) kívánt elköltözni az országból (Ruff, 2013). A 2016-os ifjúságkutatás eredményei szerint a férfiak, a 20–24 év közöttiek, a szakiskolások, a megyeszékhelyen és községben élők, illetve a munkanélküliek tervezik legnagyobb százalékban elhagyni az országot a jobb megélhetés jegyében (Bokányi et al., 2018).

Az általunk vizsgált települések fiataljainak többsége (40 százaléka) rövid távon nem kíván elköltözni arról a településről, ahol jelenleg is él, azonban, ha 10 év távlatában vizsgálódunk, a megkérdezettek csupán harmada maradna a saját településén.

3. ábra. Saját településen a jövőben, százalékos eloszlás (Hol képzeled el a jövődet...? 5 és 10 év múlva **saját településen**, N=25 település)

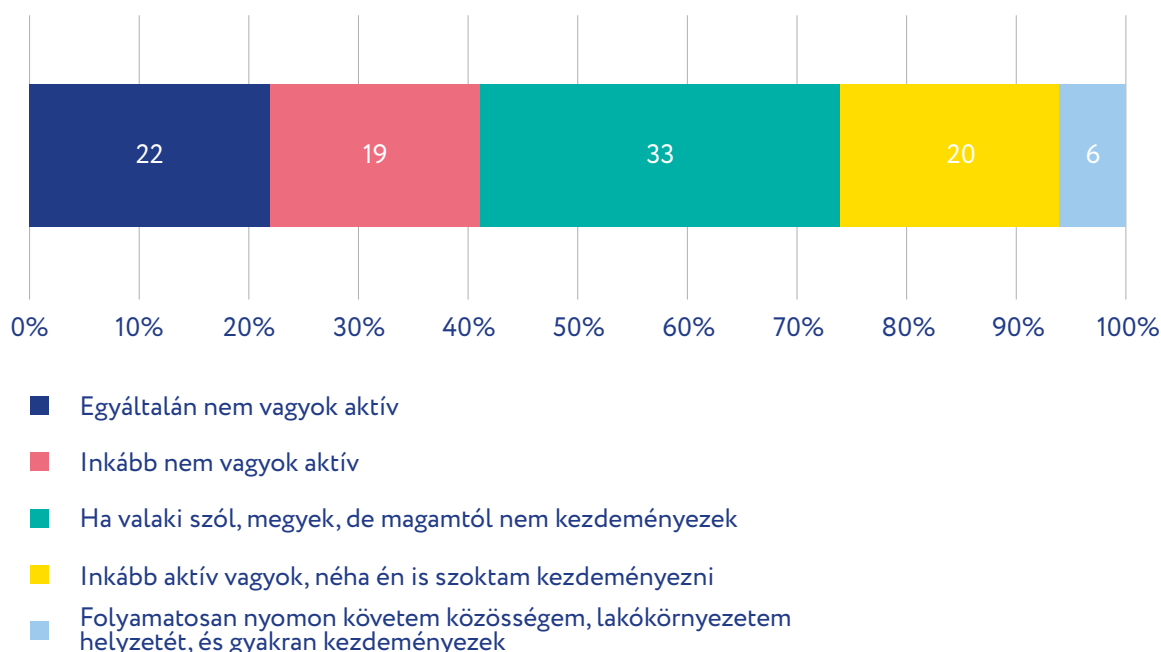

Forrás: ERIFA települési adatok 2022 (Hol képzeled el a jövődet 5 / 10 év múlva?)

Végül a harmadik legtöbbet vizsgált kérdésünk a település életében való részvétel, az egyéni aktivitás. A fiatalok aktív részvétele egy település életében társadalmi integrációjuk egyik legfontosabb terepe, amely a mindennapi életbe való bekapcsolódást és az aktív állampolgárság egyik elemét jelenti – mindezt természetesen nem minden esetben szervezett keretek között. Egy helyi programon való részvétel legalább annyira fontos, mint akár egy ifjúsági demokratikus szervezet tagjának lenni. De hogyan is látják magukat a fiatalok, és erre hogyan kell reagálnia egy település vezetésének?

A megkérdezett fiatalok harmada úgy jellemezte a saját aktivitását, hogy ha valaki szól neki, akkor megy, de magától nem kezdeményez. A fiatalok bő ötöde (22 százalék) egyáltalán nem tartja magát aktívnek, míg további ötödük (19 százalék) inkább nem aktív. A válaszadók negyede mondható teljesen aktívnek, 20 százalékuk vallja magát annyira aktívnek, hogy néha ő is kezdeményez, míg 6 százalékuk folyamatosan nyomon követi a közösséget, lakókörnyezete helyzetét, és gyakran kezdeményez ő maga is.

4. ábra. A megkérdezett fiatalok aktivitása, százalékos eloszlás, N=27 települése

Forrás: ERIFA települési adatok 2022 (Kérjük értékeld, mennyire tartod magad aktívnek a településed közösségi életében!)

Összegzés

A közel két évig tartó munkánk során földrajzi elhelyezkedését, jellegét, valamint méretét tekintve többféle településsel dolgoztunk együtt. A közös munka során számos, a kiemelt projekt megvalósítási időszak után is fennmaradó szakmai kapcsolat alakult ki. Tapasztalataink szerint a szakmai együttműködések, a kommunikáció, a partnerség az egyik fő mozgatórugója a kissé töredezett koordinációjú települési szintű ifjúsági munka minőségi végzésének. Ahogyan már bemutattuk, a felmérések kérdőívei jóval több fiatalhoz jutottak el azokon a településeken, ahol valamilyen szintű ismertsége volt a

helyi szakembereknek. Továbbá kiemelendő az az általános megállapítás, hogy a fiatalok településről, a helyi életminőségről alkotott véleménye mennyit ér egy-egy önkormányzat számára. A fent bemutatott módszer egy pillanatképet ad az épp ott és épp a korcsoportba tartozó lakosok véleményéről, kilátásairól, terveiről. Ez a kép azonban folyton változik; a település vagy a társadalom életében bekövetkezett kisebb változások is könnyen befolyásolják azt. Véleményünk szerint a folyamatos, nem csak hosszabb-rövidebb kihagyásokkal felvett kérdőívvel, fókuszcsoporthal kellene lehetőséget biztosítani

annak, hogy a fiatalok kifejezzék véleményüket. Azokon a településeken, ahol folyamatos, nyílt és közvetlen kommunikáció folyik az ifjúsági korcsoportok, valamint a helyi szakemberek, döntéshozók között, ott az elemzés megállapításai láttán sem voltak óriási meglepetést okozó eredmények, mivel valós ismeretük van a korcsoport összetételéről, helyzetéről, véleményéről.

Munkánk végeztével talán az a legfontosabb megállapításunk, hogy az elkészült helyzetképek – a kutatói munka szépségein és nehézségein túl – a települési szintű tervezési folyamatokban abban az esetben érnek bármit is, ha a véleményalkotás módja, tartalma, eredményeinek megállapítása, valamint az erre a helyzetre meghozott helyi intézkedések a fiatalokkal közösen kerülnek kialakításra és megvalósításra.

Irodalomjegyzék

Bauer B. – Pillók P. – Ruff T. – Szabó A. – Szanyi F. E. – Székely L.: Ezek a mai magyar fiatalok!, Új Nemzedék Központ Nonprofit Közhasznú Kft.

Bauer B. – Pillók P. – Szabó A. – Ruff T. – Szanyi F. E. – Székely L.(2016): Magyar Ifjúságkutatás 2016 eredményei. Gyorsjelentés a Kárpát-medencei fiatalokról

Bauer B. – Pillók P. – Szabó A.(2011): Mozaik2011 - magyar fiatalok a Kárpát-medencében: kutatási jelentés, Belvedere Meridionale; Nemzeti Család- és Szociálpolitikai Intézet

Bauer B. – Szabó A(2009): Ifjúság 2008 Gyorsjelentés, Szociálpolitikai és Munkaügyi Intézet

Bokányi Z., Gyorgyovich M. & Pillók Péter (2018). Rétegek és társadalmi mobilitás a fiatal társadalmi csoportban. In: Székely L. (szerk.), *Magyar fiatalok a Kárpát-medencében* (pp. 141–182.), kiadás helye: Budapest, Kutatópont Kft..

Déri A. & Gulyás B. (2017). *Helyben hogyan? A települési ifjúsági munka gyakorlati kiindulópontjai*. Hódmezővásárhely: Gyermek- és Ifjúsági Önkormányzati Társaság.

Domokos T., Kántor Z., Pillók P. & Székely L (2021). *Magyar fiatalok 2020, Kérdések és válaszok – fiatalokról, fiataloktól*. Budapest: Erzsébet Ifjúsági Alap Nonprofit Kft. Letöltés dátuma: 2022. 09. 09., forrás: https://tarsadalomkutato.hu/wp-content/uploads/2021/07/magyar_ifjusag_2020_web-v%C3%A9g.pdf

Fazekas A. & Nagy Á. (2016). Kilátástalanság?: A fiatalok legégetőbb problémái. *Magiszter*, 4, 5–19.

Gödrösi I. (2018). Nemzetközi vándorlás. In: Monostori J., Öri P. & Spéder Zs. (szerk.) *Demográfiai portré 2018*. KSH NKI, Budapest: 237–270.

Nemzeti Ifjúsági Stratégiáról szóló 88/2009. (X. 29.) országgyűlési határozat

Nemzeti Önkéntes Stratégia 2012 – 2020. Letöltés dátuma: 2022. 11. 29., forrás: <https://2010-2014.kormany.hu/download/4/98/d0000/%C3%96nk%C3%A9ntes%20strat%C3%A9gia.pdf>

Ruff T.(2013): Ifjúsági mobilitás: hajlandóság, lehetőségek és tervek, In: Székely, Levente (szerk.) *Magyar ifjúság 2012: tanulmánykötet*, Kutatópont (2013) pp. 152-178.